

judicia præcedunt ipsam simplicem perceptionem, qua rerum ideas seu conceptus efformamus), quibus affirmamus corpora existere: quæ judicia, eatenus efformantur, quatenus mens nostra, corpori, dum sensationem in nobis producit, applicat ideam entis indeterminati sive existentiae in genere, quam ideam mens in seipsa naturaliter præhabet ipsique est innata. Rosmini ergo admittit judicia, in quibus prædicatum tribuitur subjecto, non per analysim ipsius subjecti, nec per experientiam, sed ex forma ipsi rationi humanæ naturaliter et necessario insita; proindeque ejus theoria in hac parte, vel eadem, vel valde affinis existit theoriae kantianæ. (1)

CATUT SECUNDUM.

DE PROPRIETATIBUS ENTIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De proprietatibus entis in genere.

D. Thomas quinque proprietatis enti assignat: *res, aliquid, unum, verum, bonum*: quæ quidem *transcendentales* vocantur quia omni enti conveniunt, nec ab eo realiter distinguuntur. Dicuntur vero entis *proprietates*, quia sunt veluti varii aspectus, qui ens quodvis sequi concipiuntur.

(1) Atque ex hac affinitate proculdubio tractus italus philosophus, postquam sudavit et alsit in refellendis judiciis syntheticis a priori, ad sensum Kant, tandem fatetur, judicia *primitiva* ab ipso posita, merito vocari posse *synthetica a priori*: «Les jugements à l'aide desquels nous formons les *concepts* ou les idées des choses, sont donc *primitifs*, parce que ce sont les premiers que nous portons sur ces choses: ils sont *synthétiques*, parce que nous ajoutons au sujet quelque chose qui n'est pas en lui, ou pour mieux dire, parce que alors nous considérons le sujet en rapport avec quelque chose hors de lui, c'est-à-dire, avec une idée de notre entendement. Ces jugements peuvent encore être appelés *a priori* à juste titre; car, malgré la nécessité où nous sommes d'en recevoir des sens la *matière*, nous n'en trouvons la *forme* que dans notre entendement.» *Nouvel Essai*, etc. loc. cit., art. 27.

Ex quo etiam desumi potest ratio divisionis a D. Thoma assignatæ. Nam si ens aspiciamus in seipso et *absolute*, omne ens dicitur *res*, quatenus habet aliquam essentiam: sicut enim ens quodlibet denominatur *ens* ab esse sive existentia, ita dicitur *res* ab essentia; siquidem, ut bene habet D. Thomas, «ens sumitur ab actu essendi, sed nomen *rei*, exprimit quidditatem sive essentiam entis.» Si ipsum ens absolute sumptum, spectemus quatenus continet indivisionem, dicitur *unum*. Si vero ens inspiciamus *relative*, seu, ut habet D. Thomas, *secundum ordinem unius ad alterum*, vocatur *aliquid*, quatenus includit divisionem ab aliis entibus: «dicitur enim *aliquid*, inquit ille, (1) quasi aliud quid; unde sicut ens dicitur unum, in quantum est indivisum in se, ita dicitur *aliquid*, in quantum est ab aliis divisum.»

Denique, ens dicitur *verum*, ex ordine ad intellectum a quo cognoscitur aut cognosci potest: *bonum* vero, quatenus convenientiam, vel consensum cum appetitu seu voluntate aliqua præ se ferre potest. Ergo proprietates transcendentales entis, nihil realitatis enti addunt; sed sunt ipsum ens, prout variis relationibus rationis, subesse potest.

Porro, cum de essentia jam supra egerimus, et quoniam divisio ab aliis, quæ exprimitur nomine *aliquid*, quodammodo consequitur indivisionem entis in seipso qua *unum* constituitur, superest, ut præter unitatem, sermonem instituemus de veritate et bonitate.

ARTICULUS SECUNDUS.

De unitate, identitate et distinctione.

Brevitati consulentes, ejusmodi notiones metaphysicas, per summa capita, sic exponimus:

1.º Sicut unum est *ens indivisum in se*, ita unitas describi potest: *indivisio entis in plura ejusdem generis*. Ea quo colligitur, quod tam unum, quam unitas, includunt et signi-

(1) *QQ. Disp. De Verit. q. 1.^a art. 4.º*

ficant primario aliquid positivum, nempe, ipsam entitatem rei, non tamen nude et absolute sumptam, sed quatenus connotat *negationem* divisionis. Dixi, *in plura ejusdem generis*; quia cum dicitur quod tale ens est indivisum in se ac idcirco *unum*, intelligitur hoc quatenus illud ens non est divisum, neque etiam potest dividi in plura entia ejusdem naturæ, quamvis simul possit dividi in plura diversi generis: sic homo, est ens unum et indivisum, quia nequit dividi in plures homines, quantumvis possit dividi in *plura* entia alterius generis, vel naturæ, ut in caput, brachia, pedes, etc. aut etiam in corpus et animam.

2.º Ex hac doctrina duo inferre licet: 1.º unitatem transcendentalem, minime pugnare cum compositione *reali* entis cui tribuitur; quamvis namque ens aliquod, ex. gr. *homo*, *arbor*, sit compositum ex *multis ac distinctis* partibus, id nihil officit ad hoc ut vere et proprie dicatur *unum* ens, *unus* homo, etc.: 2.º unitatem transcendentalem, identificari cum unitate *numerica*; omne quippe ens, quod est unum unitate transcendentali, eo ipso est unum unitate numerica; eatenus enim dicitur unum numero, quatenus indivisionem in se continens, ab aliis entibus est distinctum seu divisum, quod proprium est unitatis transcendentalis (1). Hæc unitas vocatur etiam *numerica*, quia plures unitates ejusdem generis vel rationis, constituunt *numerum*, atque sub hoc respectu,

(1) Acriter olim disceptatum fuit in Scholis circa *principium individuationis*, sive originem unitatis pure numericæ. Hanc unitatem, quidam repetebant ex ipsa existentia actuali, ut Henricus Gandavensis: alii, ex ipsa rei essentia: quidam, ut Scotus, ex forma quadam a natura formaliter distincta, quam *hæccitatem* solebant appellare: alii, a causa efficiente: quidam, eandem reponebant in collectione seu complexu accidentium quæ subjectam afficiunt: quidam denique, statuunt cum D. Thoma, principium individuationis, quoad substantias, esse *materiam signatam quantitate*, hoc est, materiam quatenus dicit ordinem ad has vel illas dimensiones; quoad accidentia vero, aiebant, esse ipsum subjectum cui inhærent. Ex qua doctrina legitime infert D. Thomas, in angelis, utpote omnis materiæ expertibus, locum non habere unitatem pure numericam, illa ut in eis unitas et diversitas numerica, comitentur unitatem et diversitatem specificam.

Notandum tamen, rationalem animam unitati et diversitati nu-

quantitativa simul nuucupatur. Itaque, idem ens, v. gr. homo, dici potest unus unitate *transcendentali*, quatenus exprimit indivisionem in se: unitate *numerica*, quatenus ab omnibus aliis entibus distinguitur et dividitur: unitate *quantitativa*, quatenus habet *aptitudinem* ut sit principium et pars *numeri hominum*, seu pars multitudinis *eiusdem generis*, hoc est, hominum.

3.º Præter allatas divisiones, unitas potest esse, vel *simplicitatis*, quæ congruit rei omnino indivisibili, sive in res ejusdem, sive alterius rationis, ut est Deus: vel *compositionis*, quæ reperitur in omni ente composito ex partibus realiter distinctis. Hæc unitas compositionis dici potest *metaphysica*, si entis partes realiter distinguantur, at separari nequeant, ut existentia respectu angelorum: *physica*, si non solum distinctæ sed separabiles sint, ut anima et corpus in homine, brachium et pedes in animali: *moralis*, quæ respicit ens, cujus partes nexu morali, vel civili junguntur, ut *una* familia, *unus* populus: *logica* demum, quæ per solum intellectum, rei formaliter congruit, quamvis fundamentum ejus extra mentem existat, ut unitas specifica et generica.

4.º Sed maximopere notanda divisio unius, in *unum per se*, et *unum per accidens*. Unum per se dicitur illud quod habet *unicam* essentiam vel naturam actualem, sive hæc essentia sit in seipsa simplex, ut angelus, et anima rationalis; sive composita ex elementis essentialiter ordinatis ad unam naturam, vel substantiam constituendam, ut homo, animal, quorum partes, corpus, nempe, et anima seu principium vitale, ita uniuntur et coalescunt, ut *unam* et *unicam* physice substantiam et essentiam constituant. Unum vero per accidens locum habet quando duo ita conjunguntur, ut unam essentiam, vel naturam non constituant, ut *homo medicus*, est ens unum per accidens, quia medicina ita homini conjungitur, ut non concurrat ad constituendam ejus naturam humanam

mericæ subijci in theoria Angelici Doctoris; quia quamvis sit expers omnis materiæ, est tamen essentialiter forma quæ apta est materiæ uniri, atque proinde numericè multiplicatur per *ordinem* seu coaptationem, et commesurationem ad hanc, vel illam materiam quantitate præditam, cui conjungitur. Hæc sufficiat indicasse; opiniones enim hujusmodi discutere, nec licet, nec libet.

aut substantiam. Ad unitatem *per accidens* reducitur et spectas unitas moralis, de qua supra, idque, sive multitudo cui tribuitur unitas moralis, sit *ordinata*, ut exercitus, sive *confusa*, ut acervus tritici.

Cum natura unitatis, affinitatem et nexum habent notiones *identitatis*, et *distinctionis*, de quibus ut aliquid breviter attingamus.

5.° Identitas describi potest: *convenientia rei cum seipsa*, quatenus, nempe, mens nostra, vi abstractionis et reflexionis, rem quasi geminam considerando attingit; ut dum pronuntiat: Petrus *idem* est sibi ipsi. Identitas porro dispeci potest

a) In *physicam* et *molestem*; quarum prima locum habet, dum substantia rei eadem perseverat secundum physicam realitatem, ut angelus vel anima rationalis: altera vero dicitur, cum res mutationi subest, quoad physicam ejus entitatem, eadem tamen manendo, vel secundum vulgatam existimationem hominum, ut dum domus integra successive et per partes mutatur; vel secundam dependentiam et subordinationem ad formam seu principia, quæ dant esse specificum rei: sic homo, identitatem retinet ex parte corporis, quavis hujus partes de novo recedant et accedant; omnes quippe informantur, et esse humanum recipiunt ab eadem forma.

b) In *genericam*, *specificam* et *numericam*, quæ satis ex terminis constant, simulque ex prælibatis in Logica.

c) In identitatem *realem* et *rationis*, quam aliqui formalem appellant. Prima adest inter ea, quæ in rerum natura unum et idem sunt, quamvis distinctis conceptibus a nobis concipiantur, ut *animal* identificatur realiter cum *rationali* in homine. Secunda vero intercedit inter ea, quorum unum, neque existere, nec concipi potest sine altero, ut *homo*, idem est re et ratione cum *animali rationali*.

d) In identitatem *adæquatam* et *inadæquatam*; quarum prima habetur inter ea, quæ idem sunt secundum omnia principia rem constituentia: secunda, dum res identificatur incomplete cum aliquo ex principis seu realitatibus eam constituentibus, ut contingit in toto respectu partium: sic, ternarius numerus identificatur inadæquate cum unitate, quæ est ejus principium et pars.

6.° *Distinctio* identitate opponitur, sicut multitudo unitati; unde non secus ac identitas dividi potest,

a) In distinctionem *realem* et *rationis*: quarum prima, rebus congruit ante omnem operationem intellectus; altera, per hujus solam considerationem. Realis iterum dispescitur

b) In *substantialem*, quæ inter duas, vel plures substantias intercedit, *complete* dicitur, si duæ substantiæ complete, ut Petrus et Paulus, inter se comparentur; si secus, ut corpus et anima, *substantialis incompleta: accidentalem*, quæ habetur, sive inter substantiam et accidens, sive inter duæ accidentia: *modalem*, quæ viget inter substantiam et ejus modum; qui modus potest esse, vel accidentalis, ut velocitas respectu motus, vel substantialis, hoc est, ad genus et lineam substantiæ pertinens, ut subsistentia respectu naturæ.

c) *Distinctio* rationis, si fundamentum habet in re extra animam posita, dicitur *rationis ratiocinatæ*, ut distinctio inter *animal* et *rationalis* in homine: si secus, dicitur *rationis ratiocinantis*, et *pure mentalis*, ut distinctio inter *hominem* et *animal rationale*. Harum prima, vocari etiam solet *virtualis*, quatenus res cui tribuitur, quamvis in se et extra mentem sit una et eadem natura, complectitur tamen varios gradus perfectionis: sic, natura Petri continet gradus seu prædicata *substantiæ, corporis, viventis, animalis, rationalis*, qui tamen a parte rei constituunt unam et eandem naturam, absque ulla reali distinctione in Petro. Hæc itaque distinctio, quæ *distinctio*, seu quatenus unum secernit ab alio, est distinctio *solius rationis*, ut inter *substantiam* et *animalitatem* in homine, solumque *realis* dicitur fundamentaliter, quatenus res, eo ipso quod continet varios perfectionis gradus, fundamentum suppeditat rationi ad efformandos distinctos conceptus (1).

(1) Recentiores inepte, ad risum usque, distinctionem hanc *virtualem* interpretati sunt, ut videre fas est in eorundem operibus sæculo hocce et proxime elapso conscriptis. Ipsemet Guevara, qui ab Scholasticorum philosophia, cæteris minus abhorret, hæc scribit: «Distinctio virtualis, per auctores hujus sententiæ, est virtus distinctionis realis, ad evitanda contradictoria, quæ alioqui talia essent, si talis distinctio non daretur.»

ARTICULUS TERTIUS.

De veritate.

Quoniam de veritate satis diximus in Logica, pro conditione operis elementarii, superest ut hic pauca subjiciamus de vero transcendentali, quod inter proprietates entis annumeratur. Itaque

1.º *Verum transcendentalis seu metaphysicum, est ipsum ens quatenus dicit ordinem ad intellectum: ratio quippe formalis veri, ut habet D. Thomas, sita est in adæquatione rei et intellectus. Ex quo infertur, verum transcendentalis significare et includere primario ipsam entitatem rei, secundo, ejusdem ordinem ad intellectum, atque proinde omne verum transcendentalis converti cum ente; quia ens, eo ipso quod ens et, dicit ordinem, tum ad intellectum divinum, cui actu adæquatur et a quo mensuratur, tum ad intellectum humanum, cui adæquari potest, veritatem cognitionis seu formalem in eodem determinans ac mensurans. Veritas ergo transcendentalis complete sumpta, defini potest: entitas rei prout adæquatur actu intellectui divino, et in potentia intellectui humano.*

2.º Quia vero ens, per ipsam suam essentiam vel entitatem adæquatur intellectui divino, et aptitudinem habet ut adæquetur intellectui humano; sequitur, veritatem transcendentalem nihil addere enti nisi relationem rationis, ac proinde ens et verum sola ratione distingui. Attamen, secundum concipiendi modum, prius est ens quam verum; quia prius est concipere ens in seipso, quam per comparisonem et ordinem ad intellectum aliquem, ratione cujus enti advenit ratio formalis et denominatio veri.

3.º Veritas transcendentalis, si spectetur prout refertur ad intellectum humanum, id est, prout aptitudinem seu capacitatem obtinet ad hunc sibi adæquandum determinando in ipso veritatem formalem, identificatur et convertitur cum cognoscibilitate rei; siquidem, res quælibet in tantum est cognoscibilis, in quantum est ens potens adæquare sibi intellectum humanum, ejusque veritatem mensurare. Quod quidem adeo verum est, ut etiam ea quæ in seipsis sunt non

entia, ut privationes, cognoscibilia sunt a nobis, per respectum et comparisonem ad ens reale.

4.º Si hæc conferas cum his quæ in Logica circa veritatem statuta sunt, sequentia corollaria colliges:

Primum. *Ex veritatibus transcendentalibus, una major alia dici potest, ast veritas formalis seu cognitionis, prorsus est indivisibilis. Si enim veritas transcendentalis convertitur cum ente, a quo non realiter sed sola ratione differt, quò perfectius ac nobilius sit ens, major ac perfectior erit ejusdem veritas transcendentalis. Ast id locum non habet in veritate cognitionis, quæ tota sita est in conformitate ad rem cognitam, quæ si deficiat, falsitas exurgit, inter quam et veritatem nihil medium cadit.*

Secundum. *Veritas cognitionis nostræ solum subijci potest mutationi, ex mutatione objecti quod respicit. Cum enim hæc veritas, tota consistat in conformitate cum objecto cognito, deficere aut mutari nequit, nisi quatenus deficit aut mutatur objectum, prout evenire potest in propositionibus contingentibus, ut si dicam: nunc pluit, deficiente pluvia, deficit veritas propositionis. Ex quo plane consequitur, eas veritates cognitionis, quæ respiciunt objecta necessaria et immutabilia, aut continent et exprimunt relationes essentielles rerum, esse prorsus et absolute immutabilis, sicut ipsa objecta et relationes objectorum ad quæ ordinem habent; ut si dicam: Deus existit: peccatum est malum: anima hominis est immortalis.*

Tertium. *Ergo impia simul et absurda existit doctrina Cousin et aliorum asseclorum moderni Eclectismi circa veritatem. Docent enim hi, nullam existere veritatem immutabilem et completam, quæ errorem, vel falsitatem excludat; immo vero affirmant, nullum existere revera errorem, sed omnia esse vera pro diversis rerum adjunctis et temporibus; ita ut error apparenter tantum sit error (1), ac veritatem in se contineat.*

(1) Ut ea præmittam, quæ Jouffroy, Lermièr cum aliis habent, sufficiat pauca ex ipso moderni Eclectismi parente, desumere: «L'erreur est un des éléments de la pensée pris pour la pensée tout entière, une vérité incomplete convertie en une vérité

Quartum. Ergo veritas transcendentalis triplici ratione defini potest. Nam, ex dictis, hæc veritas: 1.º convertitur seu identificatur cum ente: 2.º includit respectum ad intellectum aliquem: 3.º est causa et mensura veritatis nostri intellectus, vel cognitionis. Unde merito habet D. Thomas: «Secundum hoc ergo tripliciter veritas et verum defini inveniuntur. Uno modo, secundum id quod præcedit rationem veritatis, et in quo verum fundatur; et sic Augustinus definit in L. Solil.: *verum est id quod est*... Et alio modo definitur, secundum id quod formaliter rationem veri perficit; et sic dixit Anselmus in L. De verit.: *veritas est rectitudo* (conformitas vel adæquatio) *sola mente perceptibilis*; (sensus enim rationem veritatis non percipiunt) *rectitudo enim ista secundum adæquationem quamdam* (nempe, ad intellectum) dicitur... Tertio modo definitur verum, secundum effectum consequentem; et sic... Augustinus in L. De vera Relig.: *Veritas est qua ostenditur id quod est.* (1)

ARTICULUS QUARTUS.

De bono et perfecto.

1.º Bonum.

Sicut ens dicitur verum quatenus dicit ordinem ad intellectum, ita dicitur bonum quatenus dicit ordinem ad appetitum; unde bonitas transcendentalis est: *appetibilitas entis*. Et quia omne ens habere potest convenientiam cum appetitu aliquo, ideo bonum transcendentalis convertitur cum ente; atque, ut D. Augustinus agebat, *in quantum sumus boni sumus*. Itaque, bonum ab ente non distinguitur nisi distinctio-

complete. Il n'y a guère d'autre erreur possible. » *Introd. à l'hist. de la Phil.*, lect. 7.º « Toute erreur renferme une vérité dont le seul défaut est d'être incomplète... il faut se dire que toute erreur n'est qu'une apparence et couvre une vérité, et que l'erreur, si on peut s'exprimer ainsi est la forme de la vérité dans l'histoire. Toutes ces erreurs, c'est-à-dire toutes ces vérités, se succèdent; elles commencent et elles finissent. » *Ibid.*, lect. 6.º

(1) QQ. Disp. de Verit. q. 1.º, art. 1.º

ne rationis; ab ente siquidem, solum *nihilum* realiter distinguitur, quod sane rationem boni non habet.

Bonum porro, appetitum actu non movet nisi actu apprehendatur ut appetitui conveniens, juxta vulgatum axioma: *nihil volitum quin præcognitum*. Ex quo inferitur: 1.º bonitatem transcendentalis, esse appetibilitatem rei *fundamentaliter* sumptam, atque proinde, ab appetitione et perceptione independentem, sicut et ipsum ens, cum quo convertitur; bonitatem vero *actualem*, sive *formalem*, præsupponere perceptionem convenientiæ hujus entis cum appetitu: 2.º bonitatem istam actualem, congrue dividi in *veram* et *apparentem*, prout res appetita, *vere* congruit appetenti, vel congruere falso et immerito existimatur.

Quod attinet boni partitiones, easdem fere suscipit ac ens, ita ut possit dividi, in *absolutum* et *relativum*, *substantiale* et *accidentale*, *spirituale*, et *materiale*, etc. Ast vero, divisiones ipsi quadammodo propriæ sunt, præter memoratam boni *apparentis* et *veri*, quibus dispescitur: 1.º in *physicum*, quod rem perficit in ordine physico, ut *vita*, *sanitas*, *robur*, etc. et *morale*, quod rem perficit quoad mores, ut *justitia*, *temperantia*; quod proinde solum habet locum in entibus ratione et voluntate præditis: 2.º in *honestum*, *utile*, et *delectabile*; quorum primum est illud, quod appetibile est in seipso propter consonantiam cum recta ratione: alterum, quod non ratione sui, sed ratione alterius appetitur: tertium, cujus possessio fruitionem et quietem appetitus affert.

2.º Perfectum.

Perfectum, quod non raro cum bono confunditur, ab hoc tamen aliquid differt in rigore philosophico, juxta quem, *perfectum* dici posset: *ens quod continet summam realitatum quarum est capax ex vi propriæ naturæ* (1). Sic, *perfectus* di-

(1) Si perfectio accipiatur sub ratione appetibilitatis, hoc est, quatenus ens perfectum, qua tale, appetibile existit, tunc recte confunditur cum bono. Quo sensu sumit D. Thomas, dum ait: « Ratio boni in hoc consistit, quod aliquid sit appetibile: manifestum est autem, quod unumquodque est appetibile, secundum quod est perfectum, nam omnia appetunt suam perfectionem. » *Sum. Theol.*, 1.º P., q. 5, art. 1.º

etur homo, qui præter humanitatem, haberet omnia accidentia, seu physica, seu moralia, per quæ homo perfici potest. Juxta naturam ergo realitatum quæ in ente spectari possunt, exurgit perfectionis divisio,

a) In *essentialem*, quæ consistit in complexu realitatum seu determinationum essentialium; et *accidentalem*, quæ rei essentialiter jam constitutæ advenit, ut scientia. Hæc porro, utpote priorem supponens, *perfectionis* rationem plenius obtinet: unde quæ essentialem tantum perfectionem habent, denominantur *perfecta secundum quid*; quæ vero simul habent accidentalem, *perfecta simpliciter*.

Accidentalis perfectio, si spectetur ex parte virtutis seu virium subjecti ad operandum, dicitur *perfectio virtutis*, ut in medico maxime perito respectu ægritudinis; si vero spectetur prout subjectum adsequitur finem proprium, sive partialem, sive totalem et ultimum, ut homo dum Deo fruatur, dicitur *perfectio finalis*.

b) In *simplicem et mixtam*, seu, ut veteres ajebant, in perfectionem *simpliciter simplicem*, et *simplicem secundum quid*. Prima est illa, quæ in suo conceptu nullum defectum seu nullum *non-esse*, sed puram realitatem involvit, ut sapientia, intellectus, voluntas: altera, realitatem simul cum aliquo defectu alterius realitatis in suo conceptu involvit, ut ratiocinatio, sensibilitas.

c) In perfectionem *formalem, virtualem et eminentem*. Prima est, quæ rei inest secundum propriam rationem formalem et explicitam, ut ratio in homine. Altera, quæ inest rei virtute seu potestate; idque, vel quia potest rem illam producere, quo sensu causa efficiens habet perfectionem sui effectus; vel quia res potest præstare id quod alia res præstat; quo sensu sol, virtute continet perfectionem ignis. Tertia, quæ rei non inest formaliter seu secundum propriam rationem, inest tamen ipsi alia perfectio, quæ perfectiori modo præstat id quod rei convenit ratione alicujus realitatis ipsi formaliter inhaerentis, ut intellectio intuitiva Dei, eminenter continet intellectionem discursivam hominis.

Corollarium.

Ergo rejiciendus Locke dum statuit, bonum esse id quod voluptatem producere et augere, doloremve imminuere potest. Etenim, id nihil est aliud quam moralem hominis perfectio-

nem et ultimum finem, in corporis voluptate constituere, ac sensualismum morale prædicare.

ARTICULUS QUINTUS.

.De pulchro.

Pulchri notio cum notione boni affinitatem habet maximam. Namque, ut scite et profundissime habet D. Thomas, (1) «pulchrum est idem bono, sola ratione differens. Cum enim bonum sit quod omnia appetunt, de ratione boni est quod in eo quietetur appetitus; sed ad rationem pulchri pertinet, quod in ejus aspectu seu cognitione quietetur appetitus. Unde et illi sensus præcipue respiciunt pulchrum, qui maxime cognoscitivi sunt, scilicet, visus et auditus, rationi deservientes; dicimus enim pulchra visibilia et pulchros sonos: in sensibilibus autem aliorum sensuum, non utimur nomine pulchritudinis; non enim dicimus pulchros sapes aut odores. Et sic patet, quod pulchrum addit supra bonum, quemdam ordinem ad vim cognoscitivam: ita quod bonum dicatur id, quod simpliciter complacet appetitui; pulchrum autem dicatur id, cujus apprehensio placet.»

Si hæc D. Thomæ verba conferantur cum aliis, in quibus de pulchritudine disserit, ejus doctrina æsthetica, ad sequentia capita revocari potest:

1.º Pulchrum generatim sumptum, identificatur cum bono, non quidem *adæquate*, quasi omne bonum sit proprie pulchrum, sed potius *inadæquate*, quatenus pulchrum præsupponit bonum, in eoque fundatur: malum quippe, pulchrum nunquam esse potest.

2.º Notio pulchri superaddit notioni boni ordinem ad facultatem cognoscitivam, ita ut pulchrum involvat convenientiam seu congruentiam quamdam cum determinata facultate cognoscente, cui veluti coaptatur.

3.º Ratio formalis vel *essentia* pulchri, «in debita pro-

(1) Sum. Theol. 2.º 2.º q. 47, art. 4.º ad 3.º m

portione consistit, » ut ait D. Thomas, (1) hoc est, in unitate simul cum varietate; proportio enim involvit plura sub unitate quadam ordinata et contenta, ac proinde unitatem cum varietate. Hæc autem varietas sive pluralitas elementorum objecti pulchri, potest esse, vel realis, ut in homine, in imagine picta, in flore; vel tantum virtualis et secundum rationis conceptum, ut in Deo.

4.° Pulchrum, aliud *absolutum* sive *ideale*, aliud *relativum*. Primum est unicum, nempe, Deus, qui « dicitur pulcher, ait D. Thomas, (2) sicut universorum consonantia et claritatis causa » Siquidem, Deus ex una parte, continet absolutam unitatem, quatenus est *esse purum*; ex alia vero, infinitam varietatem, quatenus hoc unum esse, continet omnes possibles perfectiones. Est etiam pulchrum *ideale*, quatenus est exemplar archetypum omnis pulchritudinis: unde et reliqua omnia quæ pulchra denominantur, *pulchri* rationem plenius obtinent per accesum ad pulchrum hocce *ideale*, quod in Deo continetur et cum ipso identificatur. Atque hoc pulchrum finitum, quod in creaturis existit, et constituitur per accesum et participationem pulchritudinis absolutæ et idealis, est ipsum quod *relativum* merito vocabitur.

5.° Relativa pulchritudo esse potest, vel *sensibilis* et corporea, rebus, nempe, sensibilibus et materialibus inhærens, ut pulchritudo florum, ædificii, corporis humani, quæ apud D. Thomam, « in hoc consistit, quod homo habeat membra corporis bene proportionata cum quadam debiti coloris claritate: » vel *spiritualis*, quæ « in hoc consistit (3), quod conversatio hominis, sive actio ejus, sit bene proportionata secundum spiritualem rationis claritatem... et ideo honestum, est idem spirituali decori. » Ex quo licet colligere, pulchritudinem spiritualem in creatis, revocari, tanquam ad præcipuam et nobiliorem speciem, ad pulchritudinem moralem.

6.° Facultas pulchri est complexa, et veluti exurgens ex intellectu et imaginatione: ex *intellectu* quidem, quia solius est intellectus proportionem rerum seu relationem unitatis

(1) *Sum. Theol.* 1.° P. q. 5.°, art. 4.° ad 4. m.

(2) *Ibid.* 2.° 2.° q. 145, art. 2.°

(3) *Loc. cit.*

cum varietate percipere: ex *imaginatione* vero, quia, experientia ipsa teste, determinata conditio et vivacitas imaginationis exquiritur ad pulchritudinem, præsertim creatam, sive percipiendam, sive producendam. Atque ex hac parte, exurgit in homine aptitudo seu facilitas quædam ad pulchrum non percipiendum modo, sed etiam *sentiendum*: hæc facilitas, *sensio pulchri* (sentimiento de lo bello) non immerito appellatur; sicut facultas complexa, ex ratione et imaginatione exurgens pro pulchro percipiendo et dijudicando, *gustus* solet vocari. (1)

Tandem, quando objectum pulchrum facultatem, qua attingitur, vivide percipit propter sui præstantiam, ita ut stuporem contemplationis in eadem ingeneret, *sublime* tunc denominatur, cui proinde opponitur *horribile*, sicut pulchro opponitur *deforme*.

7.° Ergo rejicienda notio pulchri a Gioberti tradita, dum eam constituit in junctione elementi intelligibilis cum elemento sensibili, imaginationis ope peracta. Siquidem, ut alia quæ hujus opinionis falsitatem evincunt omittamus, hæc notio pulchri ad sensualismum vergit, quatenus rationem pulchri aufert a rebus pure spiritualibus, ab ipsoque Deo, quibus nullum inest elementum sensibile.

Atque ex præjectis notionibus, licebit nobis theoriam pulchri universim veluti delibare, seu potius ejus præcipua et generalia lineamenta innuere. Itaque:

(1) Vid. Cousin, *Du Vrai, du Beau et du Bien*, lect. 6.° et 7.° Reid, *Œuvres compl.* t. 5.° Essai 7.° cap. 1.° et seq. quorum theoria circa pulchrum, affinitatem continet cum theoria D. Thomæ. Atque Reid, de divisione pulchri creati vel relativi, hæc habet inter alia: « Il y a un beau moral comme il y a un beau physique; il y en a du beau dans les objets des sens comme il y en a dans ceux de l'intelligence. » *Loc. cit.* cap. 1.° Similiter Cousin, non secus ac D. Thomas, Deum agnoscit et prædicat pulchrum *ideale* et causam omnis pulchritudinis: « L'ideal recule sans cesse à mesure qu'on en approche davantage: son dernier terme est dans l'infini, c'est-à-dire, en Dieu; ou pour mieux parler, le vrai et absolu ideal n'est autre que Dieu même. Dieu étant le principe de toutes choses doit être à ce titre celui de la beauté parfaite, et par conséquent de toutes les beautés naturelles qui l'expriment plus ou moins imparfaitement. » *Loc. cit.* lec. 7.° pag. 169. Vid. quoque *Estudios sobre la Fil. de Sto. Tom.*, l. 2.° cap. 28.

a) Essentia seu ratio constitutiya *pulchritudinis*, secundum se spectata et prout abstrahit a determinatis formis, complectitur: 1.º *ideam veri*; nihil enim vere pulchrum esse potest, nisi veritati, saltem metaphysicæ seu transcendentali, quæ identificatur cum realitate objectiva rei, innitatur: 2.º *ideam perfecti*, in qua includitur ac veluti involvitur, tum *idea boni*, sine qua nihil perfectum esse potest; tum *idea infiniti*, nam perfectum, qua tale, excellentiam et præstantiam supra alia includit, simulque carentiam defectus: quæ omnia per se ideam infiniti præ se ferunt vel offerunt: 3.º *ideam ordinis* seu unitatis cum multiplicitate conjunctæ; quoniam, experientia ipsa teste, pulchritudo quævis pluralitatem, aut elementorum, aut perfectionum, prout vel harmoniæ, vel unitati subsunt, complectitur.

b) Ergo pulchritudo congrue posset definiri: *Splendor harmonicus veri et infiniti*. Cujus definitionis rectitudo et veritas ex præcedenti analysi notionis essentialis pulchri exurgere videtur, simulque empirice seu à *posteriori* demonstrari potest; quoniam cuilibet pulchritudini, quamvis inferiori, qualis est pulchritudo sensibilis, accommodatur.

c) Triplicem, et distinguere, et assignare oportet pulchritudinem, seu potius, triplex pulchritudinis genus existit: *Pulchrum ideale* seu absolutum, quod est Deus, cui definitio pulchri, perfectissima et absoluta ratione competit; quippe qui continet, et summam *veritatem*, et summam *rationem infiniti*, et summam *unitatem*, quatenus simplicissimus quoad substantiam et entitatem est, et summam *pluralitatem*, quatenus ideas archetypas rerum omnium actualium et possibilium, simulque omnes perfectiones in unitate et sub unitate essentia continet. *Pulchrum morale*, quo nomine significatur non sola pulchritudo rerum stricte moralium, sed etiam quarumcumque rerum spiritualium et intelligibilium, quæ ab ideali et absoluta pulchritudine deficiunt; sive res illæ sint pure spirituales, ut intelligentia, ordo moralis, angelus; sive sensibiles reddi queant, ut scientia, virtus, alia hujusmodi. *Pulchrum sensibile*, quod in sensibili materia existit, quodque non solum ratione, sed sensibus et imaginatione simul percipitur, ut pulchritudo corporis, cæli, maris, concentus musici, etc. *Pulchrum ideale*, utpote perfectum et absolutum, habet rationem regulæ, mensuræ et typi respectu

duorum aliorum; quæ idcirco pulchri rationem magis aut minus sibi vendicant, secundum quod magis aut minus participant de pulchro illo ideali.

d) Infertur ex his, 1.º omne pulchrum involvere ac continere elementum ideale, vel intrinsece ac per identitatem, ut contingit in Deo, pulchro absoluto; vel saltem extrinsece aut per participationem, secundum quod pulchra moralia et sensibilia, magis aut minus accedunt, tum quoad propriam et subjectivam entitatem, tum quoad ideas et affectus quæ in nobis excitant, ad pulchrum illud ideale et absolutum.

e) Infertur 2.º fundamentum ontologicum, ac rationem primam sufficientem pulchritudinis creatæ, esse Deum, quia pulchrum ideale constituit, hoc est, quatenus in unitate essentia et intellectus, continet infinitas ideas archetypas rerum: quæ res, eatenus dum existunt pulchræ dicuntur et revera sunt, quatenus respondent et adæquantur ideæ pulchritudinis in mente divina præexistenti. Enimvero, si pulchritudo nihil est aliud quam splendor veri, idem fundamentum ontologicum habeat opus est, ac ipsa veritas. Sicut ergo ratio et mensura veritatis transcendentalis in rebus creatis, desumitur ex rerum adæquatione cum ideis divinis, ita ratio et mensura pulchritudinis creatæ, desumitur ex ejusdem adæquatione cum idea quæ continetur in mente Dei.

f) Infertur 3.º pulchrum ideale discriminari præterea a pulchro morali et sensibili, quia elementum omne sensibile a se excludit: ast duo alia pulchra, duplex elementum, aut continent, aut præsupponunt; ipsa enim intelligentia hominis, a sensibus pendet, ac per sensibilia perficitur et revelatur, ita tamen ut elementum spirituale et intelligibile in pulchritudine *morali*, magis dominetur quam in pulchris sensibilibus.

g) Si spectetur pulchrum quatenus effectus hominis esse potest, tres præsertim condiciones vel perfectiones in artifice præsupponit atque præexigit: quarum prima est, ut pulchri notionem, discrimina et elementa recte percipiat ac dijudicet: secunda, ut proportionem seu relationem elementi sensibilis cum spirituali, quæ operi efficiendo, attentâ ejus natura aut conditione, congruit, recte et tuto agnoscat et dijudicare valeat: tertia, ut percipiat ejusdem operis relatio-